

**Міністерство охорони здоров'я України
Харківський національний медичний університет
Кафедра філософії та суспільних наук**

**Екзистенційні виміри життя: філософія, медицина,
духовність.**

До 80-річчя Алли Петрівни Алексєнко (1946–2021)

***Матеріали
міждисциплінарної науково-практичної конференції з
міжнародною участю, м. Харків, 20 березня 2026 р.***

Харків 2026

Друкується за рішенням вченої ради
Харківського національного медичного університету.
Протокол № 4 від 23.04.2026 р.

Редакційна колегія:

Наконечна Оксана Анатоліївна, докторка медичних наук, професорка
Карпенко Катерина Іванівна, докторка філософських наук, професорка
Абашнік Володимир Олексійович, доктор філософських наук, професор

Е45 Екзистенційні виміри життя: філософія, медицина, духовність. До 80-річчя Алли Петрівни Алексеєнко (1946–2021): матеріали міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Харків, 20 березня 2026 р. / ред. кол.: О. А. Наконечна, К. І. Карпенко, В. О. Абашнік. Харків: ХНМУ, 2026. 262 с.

Existential Dimensions of Life: Philosophy, Medicine, Spirituality. In Honor of the 80th Anniversary of Alla Petrivna Alekseenko (1946–2021): Proceedings of the Interdisciplinary Scientific and Practical Conference with International Participation, Kharkiv, March 20, 2026 / editor. col.: O. A. Nakonechna, K. I. Karpenko, V. O. Abashnik. Kharkiv: KhNMU, 2026. 262 p.

У цій збірці з нагоди 80-річчя професорки А. П. Алексеєнко представлені результати досліджень фахівців та молодих науковців у сфері медицини, філософії, політології, соціології, історії з різних наукових та навчальних закладів України, а також дослідників зарубіжних країн, зокрема, з Австрії, Італії, Великої Британії, Німеччини, Сінгапуру, Швейцарії, Японії. Крім названої тематики, пленарні та секційні доповіді також акцентують увагу на проблемах духовності в Україні та світі. Окрема секція доповідей присвячена студентським дослідженням. Для науковців, викладачів, аспірантів та всіх зацікавлених.

©Автори, 2026

лише переживає втрату, але й знаходить нові смисли, що підтримують її подальше існування.

Особливого значення пам'ять набуває у професійних і наукових спільнотах, де вона трансформується у форму колективного досвіду. Учні, колеги, послідовники продовжують ідеї, підходи та цінності своїх наставників, тим самим забезпечуючи безперервність традиції. У цьому сенсі пам'ять стає не лише індивідуальним, але й соціокультурним явищем, що підтримує розвиток науки і освіти. Таким чином, пам'ять можна розглядати, як складний філософсько-психологічний феномен, який поєднує у собі виміри індивідуального переживання, міжособистісного зв'язку та колективної спадкоємності. Вона не лише зберігає минуле, але й активно формує теперішнє і майбутнє, забезпечуючи символічне продовження життя особистості у свідомості інших людей.

Список використаних джерел

1. Hewson H, Galbraith N, Jones CL, Heath G. The impact of continuing bonds following bereavement: a systematic review. *Death Stud.* 2024;48(5):1–15.
2. Huang J, et al. Unfinished business, continuing bonds and grief: a longitudinal study among bereaved individuals. *Front Psychol.* 2025;16:12239121.
3. Sri Takshara K, et al. The role of memory and presence in grief: an interdisciplinary perspective. *Front Hum Dyn.* 2025;7:1582914.
4. Buur C, et al. Older bereaved individuals' experiences of grief therapy: implications for psychological adaptation. *Cogn Behav Ther.* 2025;54(2):1–12.

ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ ЯК ОСНОВА ДУХОВНОСТІ: ВІД Г. С. СКОВОРОДИ ДО А. П. АЛЕКСЕЄНКО

Толстов Іван Вікторович, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії та соціології Українського державного університету залізничного транспорту (м. Харків, Україна)

Проблема духовності посідає центральне місце у філософському осмисленні людського буття, оскільки вона безпосередньо пов'язана з питанням сенсу життя, призначення людини та її внутрішнього світу. У сучасному соціокультурному контексті ця проблема набуває особливої актуальності через війну, яка призвела до духовної кризи, втрати ціннісних орієнтирів та домінування меркантильних інтересів у суспільстві. Саме тому звернення до традицій української філософської думки, зокрема до кордоцентричної концепції Григорія Савича Сковороди, дозволяє по-новому осмислити феномен духовності та її роль у становленні особистості.

Вагомий внесок у дослідження духовності та її специфіки в українській філософії зробила Алла Петрівна Алексеєнко. У своїй праці «Природа духовності»

вона наголошує, що духовність не є лише зовнішнім проявом культурної чи моральної діяльності людини, а передусім становить «внутрішній стан духовно пробудженої особистості». Духовність постає як стан внутрішньої гармонії та глибокого осягнення людиною світу і власного буття. Вона не формується лише зовнішніми обставинами чи соціальними інституціями, а «пробуджується в результаті внутрішньої роботи людини над собою», її морального самовдосконалення та духовного пошуку [1, с. 4].

Особливістю концепції духовності у філософії А. П. Алексеєнко є прагнення подолати однобічність раціоналістичного підходу до людської природи. Вона підкреслює необхідність розглядати духовність у єдності раціонального та ірраціонального вимірів, що дозволяє більш повно зрозуміти духовний світ людини. Такий підхід перегукується з традицією української «філософії серця», у якій духовність пов'язується не лише з інтелектуальною діяльністю, але й із глибинними переживаннями, почуттями та моральним досвідом людини.

У цьому контексті особливого значення набуває філософська спадщина Григорія Сковороди, який вважається основоположником українського кордоцентризму. Його вчення про «серце» як центр духовного життя людини стало одним із ключових концептів української філософії. Для Сковороди серце є не лише фізіологічним органом, а передусім духовним осередком людського буття, місцем зустрічі людини з Богом і джерелом божественної любові. Саме в серці, за його переконанням, відбувається справжнє самопізнання та відкриття істинної природи людини: «родник вечных лучей сердце. ... сердце есть истинный Бог... Что есть бо в человеке глава, аще не сердце? Корень древу, солнце мыру, царь народу, сердце же человеку есть корень, солнце, царь и глава» [2, с. 8].

Кордоцентрична концепція Сковороди розкриває глибокий зв'язок між духовністю та внутрішнім світом особистості. На відміну від західноєвропейського раціоналізму, який надавав пріоритет логічному мисленню та інтелекту, українська традиція підкреслює роль серця як центру духовного досвіду. У цьому сенсі серце виступає не лише символом емоційності, а й особливим органом пізнання, здатним осягати істину на рівні внутрішнього переживання: ««Человек зрит на лице, а Бог зрит на сердце», – навчав філософ. Недарма людина, яка бездушно міркує та діє, називається безсердечною, черствою, з кам'яним серцем. Більш того, з одного боку, такі людські прояви, як любов, патріотизм, творчість, неможливі без серця, з іншого боку, розум не здатний їх зрозуміти, бо їх можливо лише відчувати серцем» [2, с. 9].

У філософії Сковороди серце виконує важливу гносеологічну функцію. Воно є джерелом справжнього знання, яке не обмежується раціональним мисленням, а охоплює цілісність людського духовного досвіду. Пізнання істини у цій традиції постає як особистісний і внутрішньо пережитий процес, що поєднує знання, любов і творчість. Такий підхід відображає особливості української духовної культури, в якій пізнання розглядається як «жагуче прагнення до істини», що охоплює всі рівні людської особистості.

Етичний вимір кордоцентризму полягає у тому, що духовність людини проявляється насамперед у її моральному житті. Сковорода підкреслював, що справжня мудрість полягає не у зовнішніх досягненнях, а у внутрішній гармонії та моральній чистоті серця. Людина повинна прагнути пізнати свою «сродну працю», тобто ту форму діяльності, яка відповідає її внутрішній природі. Лише у такому випадку можливе досягнення духовної свободи та справжнього щастя.

Екзистенційний характер філософії Сковороди проявляється у його розумінні духовного перетворення людини. Шлях до істинної духовності, за його переконанням, пролягає через внутрішнє переображення серця. Людина повинна звільнитися від зовнішніх спокус, матеріальних залежностей та ілюзорних цінностей, щоб відкрити у собі справжнє духовне начало. Саме тому філософ наголошував на необхідності постійної духовної роботи над собою, самопізнання та морального вдосконалення.

Ця ідея знаходить подальший розвиток у філософських дослідженнях А. П. Алексєєнко. Вона підкреслює, що духовність не може бути результатом лише соціального виховання або культурних традицій. Вона виникає як наслідок внутрішнього пробудження людини, її особистісного духовного зусилля. Таким чином, духовність є процесом самотворення особистості, що відбувається через усвідомлення власної відповідальності за моральний вибір та життєвий шлях.

Особливого значення у філософії Сковороди набуває ідея трьох сил, які допомагають людині долати життєві труднощі та зберігати духовну цілісність. До них належать сила тіла, сила волі (або розуму) та сила любові. Найвищою серед них є сила любові, оскільки саме вона виражає глибинну духовну сутність людини. Любов у цьому контексті розуміється не лише як емоційне переживання, а як активна духовна позиція, що виявляється у здатності до співчуття, милосердя та творення добра.

Саме любов, за Сковородою, є тією силою, яка дозволяє людині зберігати духовну гідність навіть у найскладніших життєвих обставинах. Вона відкриває людині шлях до внутрішньої свободи, яка не залежить від зовнішніх соціальних умов. У цьому полягає глибокий екзистенційний зміст кордоцентричної концепції: духовність є внутрішньою реальністю людини, яка визначає її ставлення до світу і до самої себе. Цю тезу розвиває й А.П. Алексєєнко, яка пише: «Ясна річ, справжнім багатством людини стає духовний багаж – сила її розуму, сила її духу (воля) і сила її любові. Ми пристаємо до гіпотези, що вже давно існує в езотеричній літературі: духовність людини – то триєдність названих вище сил, які зросли на ґрунті віри в Духа, у Найвищий Розум, присутній у кожному з нас. Тому, зрештою, виховати духовність неможливо. Можна лише дати людині знання й виховати віру в те, що вона є дух. А подальше залежатиме від неї самої» [1, с. 30]

Сучасне значення кордоцентризму полягає у його потенціалі для духовного відродження суспільства. На думку А. П. Алексєєнко, українська філософська традиція містить у собі важливі духовні ресурси, здатні сприяти подоланню духовної кризи сучасної цивілізації. Звернення до «філософії серця» дозволяє

переосмислити цінності сучасної культури та повернути увагу до внутрішнього світу людини.

У сучасному суспільстві часто домінує прагнення до зовнішнього успіху, матеріального добробуту та соціального статусу. Проте така орієнтація нерідко призводить до втрати духовної цілісності особистості. Кордоцентрична філософія Сковороди пропонує альтернативну модель людського існування, у якій головною цінністю є не зовнішній успіх, а внутрішня гармонія та духовна свобода. Кордоцентризм постає як важливе підґрунтя духовності, яке поєднує гносеологічний, етичний та антропологічний виміри людського буття. У світлі філософської спадщини А. П. Алексеєнко ця концепція набуває нового значення, оскільки дозволяє розглядати духовність як процес внутрішнього пробудження людини та її морального самотворення.

Отже, кордоцентрична традиція української філософії не лише має історико-філософське значення, але й виступає важливим джерелом духовних орієнтирів для сучасного суспільства. Вона наголошує на необхідності повернення до внутрішніх цінностей, розвитку моральної свідомості та утвердження духовної культури як основи гармонійного розвитку людини та суспільства.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко А. П. Природа духовності: Монографія. Харків: Факт, 2004. 238 с.
2. Толстов І. В. Кордоцентризм в українській філософії: Г. С. Сковорода та П.Д. Юркевич : конспект лекції / І. В. Толстов. Харків: УкрДАЗТ, 2013. 22 с.

ДУХОВНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЗОВАНОГО СВІТУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР

Утюж Ірина Геннадіївна, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри суспільних дисциплін (Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, м. Запоріжжя, Україна)

Сучасний технологічно-цифровий світ супроводжується глибокими антропологічними та соціально-філософськими зрушеннями і тому, проблема духовності набуває нової актуальності.

У цьому контексті актуальність міждисциплінарної науково-практичної конференції «Екзистенційні виміри життя», присвяченої 80-літтю вітчизняної науковиці Алли Петрівни Алексеєнко, є беззаперечною та своєчасною.

Проведення такого заходу зумовлене не лише потребою осмислення фундаментальних екзистенційних проблем сучасної людини, а й необхідністю

Зміст Content

	Програма міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю / Program of the Interdisciplinary Scientific and Practical Conference with International Participation	4
	Пленарні доповіді / Plenary reports	
	М'ясоєдов В. В. ВІТАЛЬНЕ СЛОВО. РЕКТОРА	19
	Наконечна О.А. ФІЛОСОФІЯ, МЕДИЦИНА ТА ДУХОВНІСТЬ ЯК ВЕКТОРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	20
	Петренко Д. В. ОБРАЗ І МИСЛЕННЯ В ФІЛОСОФСЬКІЙ ПОЕЗІЇ А. П. АЛЕКСЕЄНКО	22
	Журавльова Л. В. ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРЯ: РОЛЬ СИМУЛЯЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	24
	Takako Toda. INNER LIFE AND HUMAN RESILIENCE IN TIMES OF CRISIS: STILLNESS, FORWARD MOVEMENT, AND THE WHOLENESS OF THE HUMAN SPIRIT	28
	Левчук В. Г. ФІЛОСОФСЬКІ ВЕЧОРИ АЛЛИ АЛЕКСЕЄНКО	32
	Stegenga Jacob. “ROBOTS THAT KILL”: THE ETHICS OF AI POWER DRONES	34
	Бойко А. І. ЦИФРОВА ЕТИКА ТА ДУША: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ ДУХОВНОСТІ В ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ В ОНЛАЙН-СВІТІ	35
	Алексєєнко Р. В., Рисована Л. М. НАШІЙ МАМІ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ	38
	Некрасова Н. О. ПАМ'ЯТЬ ЯК ПРОДОВЖЕННЯ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР	39
	Толстов І. В. ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ ЯК ОСНОВА ДУХОВНОСТІ: ВІД Г. С. СКОВОРОДИ ДО А. П. АЛЕКСЕЄНКО	40